

Videnskabens mand

Anmeldt af professor emeritus Tom Fenchel, Marin Biologisk Laboratorium, Københavns Universitet. E-mail: tfenchel@bio.ku.dk

■ Poul Brandt Rehberg (1895-1989) var i flere årtier en i offentligheden meget synlig person med hensyn til dansk forskningspolitik, som formidler af forskning, som rådgiver i forskningsmæssige anliggender og som indehaver af mange forskellige tillidsposter.

Henrik Knudsen har nu udgivet en biografi om Brandt Rehberg – et digert værk på mere end 400 sider – men der er også meget at fortælle om. Bogen falder naturligt i tre dele som beskriver hovedområderne inden for Brandt Rehbergs virke og som samtidigt dækker tre forskellige tidsperioder. Med hensyn til mellemkrigstiden ligger hovedvægten på hans forskningsmæssige indsats. I naturlig forlængelse af August Kroghs arbejder med kapillærens funktion undersøgte Brandt Rehberg de på det tidspunkt uafklarede spørgsmål om pattedyrnyrens funktion. I begyndelsen af karrieren på August Kroghs Zoofysiologiske Laboratorium på Ny Vestergade var der ikke plads til større forsøgsdyr som eksempelvis hunde og Brandt Rehberg lavede derfor en del af forsøgene på sig selv – hvilket ikke i alle tilfælde kan have været særligt behageligt. Nyrens funktion var i denne periode et stærkt omdiskuteret emne præget af rivaliserende forskningsgrupper. Brandt Rehbergs indsats har da også betydet meget for den nutidige forståelse af nyrens funktion såvel som for medicinsk anvendelse.

En foretagsom herre

Under 2. verdenskrig blev Brandt Rehberg en del af modstandsbevægelsen – i første omgang spillede han en central rolle i redningen af danske jøder og senere som kontaktperson for modstandsbevægelsen. Han blev arresteret og mis-

handlet af Gestapo og var fange i Shell Husets tagetage, men undslap da RAF bombede bygningen i marts 1945. Politisk tilhørte Brandt Rehberg Det Radikale Venstre, men efterhånden forlod han partiets pacifistiske tradition under indtryk af besættelsen og modstandskampen og senere under indtryk af truslen fra Sovjetunionen og udviklingen bag jerntæppet og han var klart tilhænger af Danmarks medlemskab af Atlantpagten (NATO). Efter krigen var han et par gange opstillet som folketingskandidat for de radikale, men opnåede dog ikke valg.

I 1945 efterfulgte han August Krogh som professor i zoofysiologi og som leder af Københavns Universitets Zoofysiologiske Laboratorium. Laboratoriet var centrum for indførelse af radioaktive isotoper i biologisk forskning i Danmark og der blev indført et kursus i brugen af radioisotoper – et kursus der stadig eksisterer.

Brandt Rehberg fortsatte ikke selv sit videnskabelige arbejde efter krigen, men beskæftigede sig til gengæld med så mange andre ting at man kunne blive udmattet af at remse dem alle op. Han var en fremragende formidler hvilket ikke blot gav sig udslag i hans forelæsninger for biologistuderende, foredrag for gymnasielever, forfatter af populærvidenskabelig litteratur og deltager i den offentlige debat, men også at han fungerede som rådgiver for forsvaret vedrørende radioaktiv stråling – det var tiden med udbredt frygt for en kommende atomkrig. Brandt Rehberg blev formand for Atomenergikommissionen i en periode præget af en af de – gennem tiden ret mange – bataljer der drejede sig om hvad Forsøgsstation Risø egentlig skulle foretage sig. Han

var desuden aktivist når det drejede sig om skaffe flere midler til universitetsforskningen og han spillede en central rolle i oprettelsen af Videnskabsfonden og dens senere afløser i form af de statslige forskningsråd. Og han var i en periode formand for Carlsberg Fondet der jo ikke blot deler penge ud til forskning, men også driver bryggerivirksomhed og han spillede således en vigtig rolle ved fusionen mellem Carlsberg og Tuborg.

Brandt Rehberg var på ingen måde fremmed overfor at forskningen skal tjene samfundets interesser hvilket hans aktiviteter så rigeligt dokumenterer. Men han anså dog grundforskning som noget helt centralt ikke mindst ud fra et kulturelt synspunkt. Også at grundforskning primært er noget der skabes af individer og han gav altid sine medarbejdere frie hænder i valg af forskningsopgaver og metoder.

En type som ikke længere findes

Henrik Knudsen har skrevet en god bog. For en der som denne anmelder har kendt bogens hovedperson og en del af bipersonerne, har modtaget undervisning på hans institut og har oplevet en del af de episoder som omtales, er bogen morsom læsning. Men for alle andre giver den også et glimrende tidsbillede af perioden fra 1945 til ca. 1970 og et portræt af et usædvanligt menneske, og den giver et godt bidrag til den aktuelle forskningspolitiske debat. Det drejer sig om et værk med mange detaljer og fyldige kildehenvisninger og jeg fandt kun meget få og ubetydelige fejl.

Brandt Rehberg kommenterede aldrig offentligt den turbulente udvikling af danske universiteter der fulgte med sty-

relseslovene fra 1970 og senere revision. Man kan naturligvis ikke med sikkerhed vide hvad han ville have sagt om de nu indførte "management-universiteter", men at de ikke svarer til hans universitetsideal er dog klart.

Under læsningen kan man ikke undgå at tænke på at mennesker af Brandt Rehbergs type beklageligvis ikke længere findes: han kombinerede videnskabelig indsigt med nær kontakt med politikere og politik. Han var dengang ikke den eneste af slagsen – man kan nævne botanikeren Morten Lange og fysikeren Mogens Pihl og selvfølgelig Niels Bohr der også var i en situation hvor de kunne forklare og påvirke politikerne når det drejede sig om hvad forsknings og universiteternes rolle er og skal være. I dag er der tilsyneladende ingen universitetsfolk med tilstrækkelig tyngde og kontaktmuligheder til at forklare dette for folketingets medlemmer – blandt hvilke det nu er en udbredt forestilling at universitetsforskningen skal være en slags statssubsidieret erhvervsstøtte.

Henrik Knudsen: Videnskabens mand. Fysiologen, formidleren og forskningsaktivisten Poul Brandt Rehberg. Aarhus Universitetsforlag, 411 sider. Pris 398,- kr. ■